

Тасилова Назия Айтбайқызы

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
қауымдастырылған профессоры

КІРІСПЕ

Қазақстан тарихын кезеңдеу

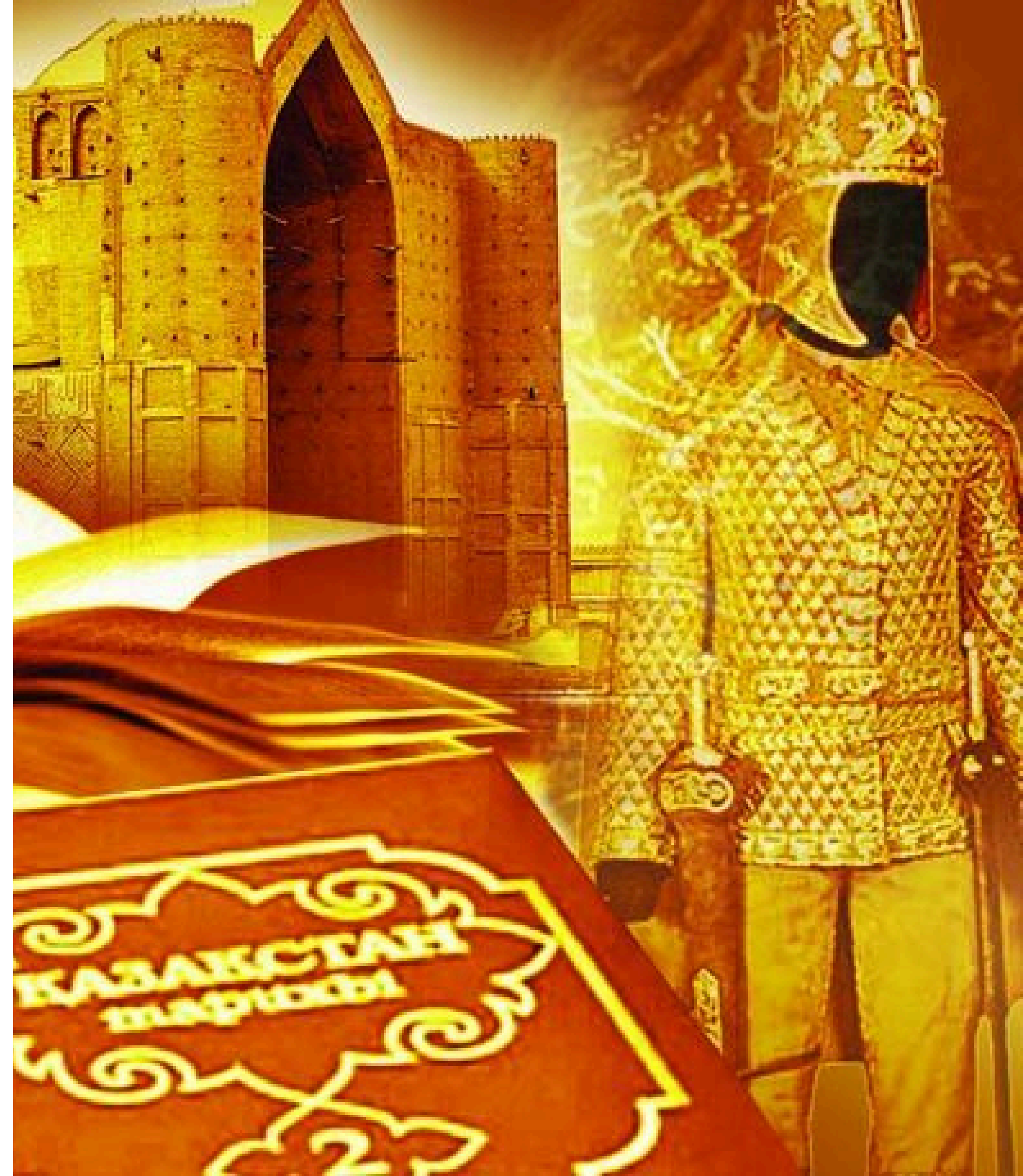
Мақсаты: Қазақстан тарихының кезеңдері мен олардың ғылыми негіздерін, әр дәуірдің ерекшеліктерін, тарихи-әлеуметтік дамудың заңдылықтарын түсіндіру.

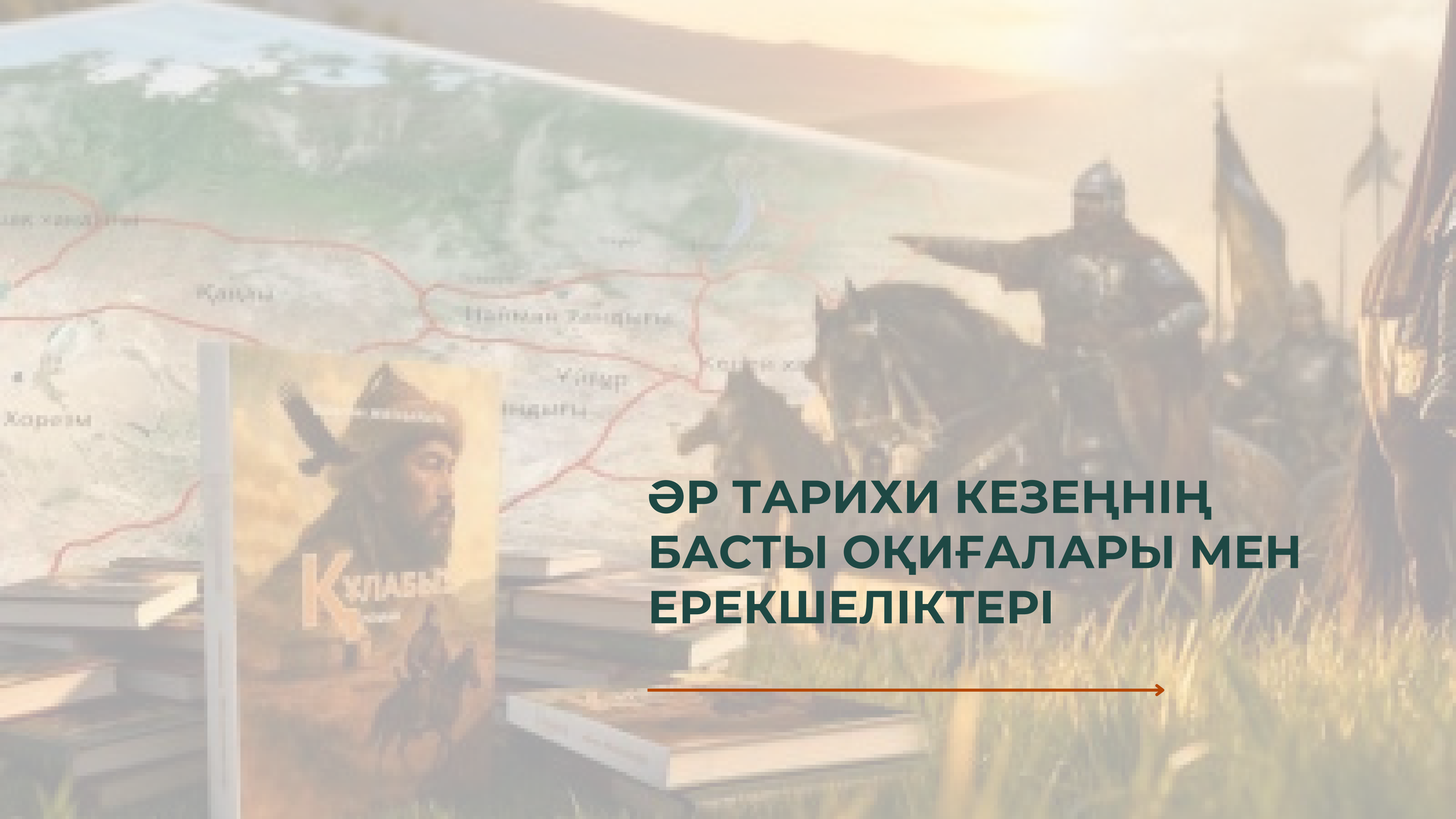
Дәріс жоспары:

- 1.Тарихи кезеңдердің сабақтастығын, олардың әлеуметтік және мәдени маңызын анықтау.
2. Әр тарихи кезеңнің басты оқиғалары мен ерекшеліктерін сипаттау.
3. Антропогенез, глоттогенез, культуорогенез туралы түсінік.
4. Қазақстан аумағының археологиялықескерткіштер.

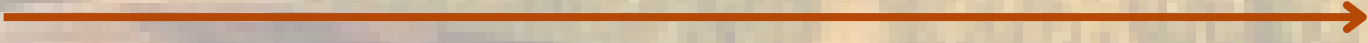
Тарихи кезеңдердің сабақтастығы және олардың әлеуметтік-мәдени маңызы

- Ботай – жылқыны алғаш қолға үйретті → кейінгі көшпелі өмір салтының фундаменти.
- Сақтар – әскери-иерархиялық құрылым, билік символикасы → түркі мемлекеттері кезеңінде қайта қалыптасты.
- Түркі дәуірі – тіл, этнонимдер, саяси мәдениет → қазақ этногенезінің негізі.

**ӘР ТАРИХИ КЕЗЕҢНІҢ
БАСТЫ ОҚИҒАЛАРЫ МЕН
ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ**

Палеолит

б.з.д. 2,6 млн – 12 мың ж.

- Адамзаттың Қазақстан аумағына келуі: кейінгі палеолитте тұрақты қоныстар (үңгір, жертөле, кепе).
- Экономика — дайын өнімді жинау: терімшілік, аңшылық.
- Мәдениет — тотемизм, анимизм, қарапайым магиялық ғұрыптар.
- Тілдің, алғашқы кодтардың (жест, дыбыс) дамуы — антропогенезбен байланысты.

Мезолит

б.з.д. 12–5 мың ж.

- Климат жылынды, мұздықтар шегінді → жаңа ландшафт, жаңа фауна.
- Садақ пен жебе революциясы (шын мәнінде ол TikTok-тағы trend сияқты, бүкіл аң аулау форматын өзгертті).
- Алғашқы егіншілік, малшылық элементтері пайда болды.

Неолит

б.з.д. 5–3 мың ж.

- Өнім өндіру экономикасы туды: егіншілік + мал шаруашылығы.
 - Қыш өндірісі, жебе, балта, күрек — технологиялық секіріс.
 - Тайпа құрылымы қалыптасты.
- Неолит деген – «инновация дәуірі».

Энеолит

б.з.д. 3–2 мың ж.

- Әлемдегі алғашқы жылқыны қолға үйрету (North Kazakhstan flex).
- Жылқымен бірге түбегейлі өмір салты өзгереді → мобильділік, көшпелілік.
- Жылқы – мүлік, экономикалық капитал, әскери ресурс.

Қола дәуірі

б.з.д. 2–1 мың ж.

- Metallургия — негізгі өндіріс.
- Протоеуропаидтық антропологиялық тип.
- Қоғамдық стратификация басталды (әлеуметтік теңсіздік).
- «Мұртты қорғандар» — діни-ғұрыптық кешендердің ерекше түрі (Тасмола мәдениеті).

Энеолит

б.з.д. I мыңжылдық

- Жергілікті әскери-көшпелі элита қалыптасты.
- Иран деректері: тиграхауда, хаомоварга, парадарайя.
- Парсы патшалары Кир және Дариймен соғыстар — Томирис, Ширақ туралы аңыздар.
- Грек деректері — скифтер параллелі.
- Қытай деректері — «сэ» елі.
- Ерекшелігі: темір қару, әскери өнер, арий мәдени кеңістігімен байланыс.

Сарматтар

б.з.д. VIII–III ғ.

- Амазонкалар эпосымен байланыс.
- Қара теңіз маңындағы оқиғаларға қатысу.
- Дайлардан шыққан Аршакидтер әулеті (Парфия) — Қазақстан тайпаларының әлем тарихына шыққан ең биік «кроссовер» эпизодтарының бірі.

Ғұндар

б.з.б. III – б.з. I ғ.

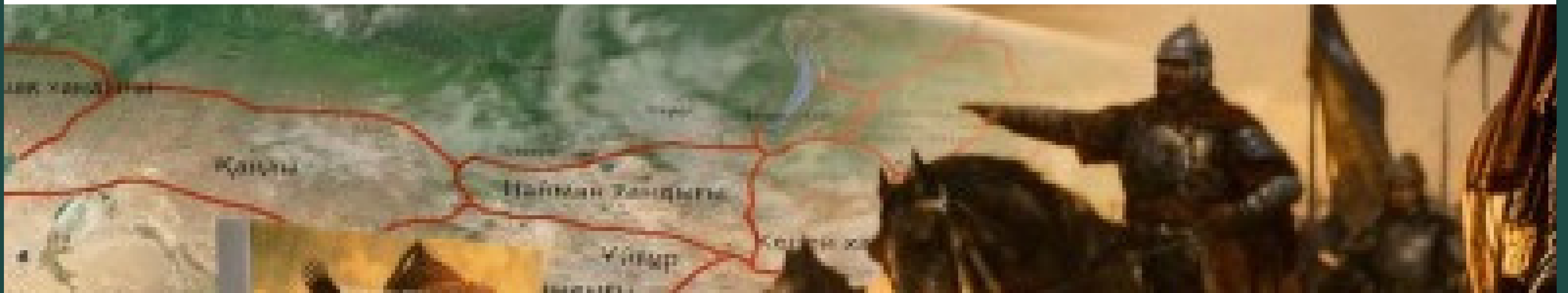
- Қытай жылнамаларында хунну атымен белгілі.
- Көшпелі империя типінің бастамасы.
- Кейінгі түркі империялық дәстүрінің идеологиялық негізі.

АНТРОПОГЕНЕЗ, ГЛОТТОГЕНЕЗ, КУЛЬТУРОГЕНЕЗ

Антропогенез
адамның биологиялық
эволюциясы. Қазақстан
аумағы — *Homo sapiens*
миграцияларының
транзит аймағы.

Глоттогенез
тілдің пайда болуы
және тілдік
топтардың бөлінуі.

Культурогенез
мәдениеттің пайда
болуы, оның тұтас
жүйеге айналуы (сенім,
технология, өнер,
шаруашылық).

Қазақстан аумағының археологиялық ескерткіштері

- Ботай (энеолит) — жылқыны қолға үйрету.
- Шідерті, Атасу, Тастыбұлақ (қола дәуірі).
- Берел, Пазырық, Есік («Алтын адам») — сақ дәуірі.
- Тасмола — «мұртты қорғандар».
- Талғар, Отырар, Сарайшық — ортағасырлық қалалар.
- Тамғалы, Сауысқандық — петроглифтер.